

TRESÓ ELIZA

TANÁR-DIÁK KONFLIKTUSOK A KÖZÉPISKOLÁBAN

Bevezetés

A témaválasztás személyes indoka a középiskolás éveim alatt szerzett tapasztalat, megfigyelés és nemegyszer kellemetlen élmény. Kutatásom célja volt ezért, hogy a tanár–diák konfliktusokat elméleti és gyakorlati részből is bemutassam. Az előzmények között kiemelném, hogy a híradásokban, internetes honlapokon sok iskolai konfliktustörténevről lehet hallani, olvasni. A tanulási-tanítási folyamat során kialakuló konfliktusok nemcsak az iskolai légkört befolyásolják negatívan, hanem az oktatás hatékonyságát is rontják, hiszen sok értékes idő elvész, amit a tanításra és a tanulásra lehetne fordítani. Kutatásom során arra kerestem választ, hogy miből fakadnak a tanár–diák konfliktusok, melyek azok a jellemző viselkedések, magatartásformák, amelyek a konfliktust okozhatják, milyen gyakran jelentkezhetnek, és a tanárok hogyan tudják kezelni, illetve megoldani a konfliktushelyzeteket az általam kiválasztott két balassagyarmati középiskolában.

Akonfliktusfogalmának értelmezése során Horváth-Szabó Katalin, Szekszárdi Júlia, Thomas Gordon és Cseh-Szombathy László megközelítéseit vettem alapul (Horváth-Szabó, 1999; Szekszárdi, 1994a; Gordon, 1990; Cseh-Szombathy, 1995). A konfliktus szó eredetét vizsgálva elmondható, hogy a latin *confligere* szóból származik, ami fegyveres összeütközésként értelmezhető. A fogalomértelmezésekben közös, hogy konfliktus azért jön létre, mert az emberek által képviselt nézetek, értékek, érdekek, célok, vágyak vagy vélemények ütköznek egymással. Az iskolai konfliktusok jelentős részét a kommunikáció zavarai vagy az iskola alá- és fölérendeltségi viszonya okozza (Szekszárdi, 1987). Az iskolai konfliktusok az iskola bármely területén jelentkezhetnek; ezek az iskolára, azon belül is a tanárok vezetési stílusára, tantervi hiányosságokra, a tanulók egyéni kultúrájára, viselkedésére vezethetők vissza (Horváth-Szabó, 1999). Az iskolai konfliktusok létrejöhetnek tanár és tanár között, tanár és szülő között, diák és diák között és tanár és diák között. A felsoroltak közül én a tanár–diák konfliktusokkal foglalkozom. A diákok tanárokkal szembeni konfliktusai főleg személyes, közvetlen formában jelentkeznek, és sérelmekre, ellentétekre, a diákok által igazságtalannak érzett osztályzatokra, tanári viselkedésekre vezethetők vissza. A konfliktus kialakulása sok tényezőtől függ, de fontos megemlíteni, hogy a tanár–diák kapcsolatokból jellemző módon hiányzik a közvetlen viszony; a tanárok távolságot tartanak a tanítványaikkal, illetve kapcsolatuk a tanítási órára korlátozódik abból a célból, hogy a tananyag leadása és visszakerdezése megtörténjen. (Dögei, 1995) A tanár–diák konfliktusok nagy része a tanítási

órák idején zajlik, ugyanis gyakran előfordul, hogy a diákok figyelme elkalandozik az órákon, és mással kezdenek el foglalkozni. A leggyakoribb problémát az okozza, hogy beszélgetnek egymással, vagy mobiltelefonoznak az órán (Birloni és Sík, 2013).

A vizsgálat módszere

A kutatási módszereknek két típusát különböztetjük meg: a feltáró módszereket és a feldolgozó módszereket. Kutatásomhoz a feltáró módszerek közül az írásbeli és szóbeli kikérdezést, azon belül is az online kérdőívet és a strukturált interjút alkalmaztam. A kérdőívvel középiskolai diákokat kérdeztem meg két korábbi, a témához szorososan kapcsolódó tanulmányban található kérdőív mintájára (Sági és Szemerszki, 2012; Györgyi és Imre, 2012). Ezt a kérdőívet adaptáltam, kiegészítve néhány általam szükségesnek vélt kérdéssel. Az interjút középiskolai tanárokkal készítettem, a kérdéseket pedig Györgyi Zoltán és Imre Anna (Györgyi és Imre, 2012), továbbá Sági Matild és Szemerszki Marianna (Sági és Szemerszki, 2012) tanulmányában felhasznált fókuszbeszélgetés figyelembevételével állítottam össze, szintén kiegészítve néhány egyéni kérdéssel.

A vizsgálati minta

A vizsgálati mintát két kisvárosi iskola (egy gimnázium és egy szakgimnázium) tanulói és pedagógusai alkották. A gimnáziumban a kilencedik, illetve tizenegyedik évfolyamról egy-egy osztály, összesen 41 diák töltötte ki a kérdőívet. A szakgimnáziumban szintén egy-egy osztályt kérdeztem meg a kilencedik, illetve a tizenegyedik évfolyamról, összesen 47 tanulót. Interjút a gimnázium és szakgimnázium igazgatójával és egy-egy pedagógussal, összesen tehát négy pedagógussal készítettem.

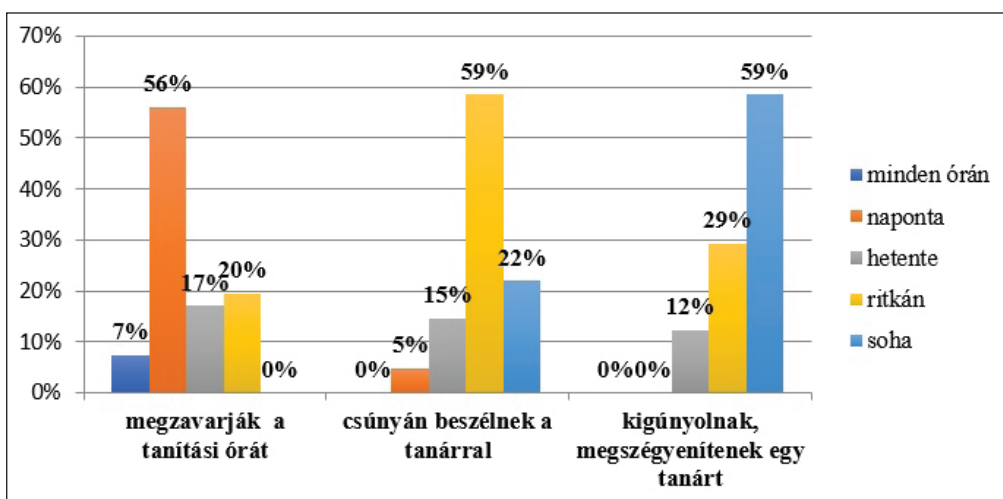
A kutatás eredményei

1. Tanulói fegyelemszegések gyakorisága a diákok szemszögéből

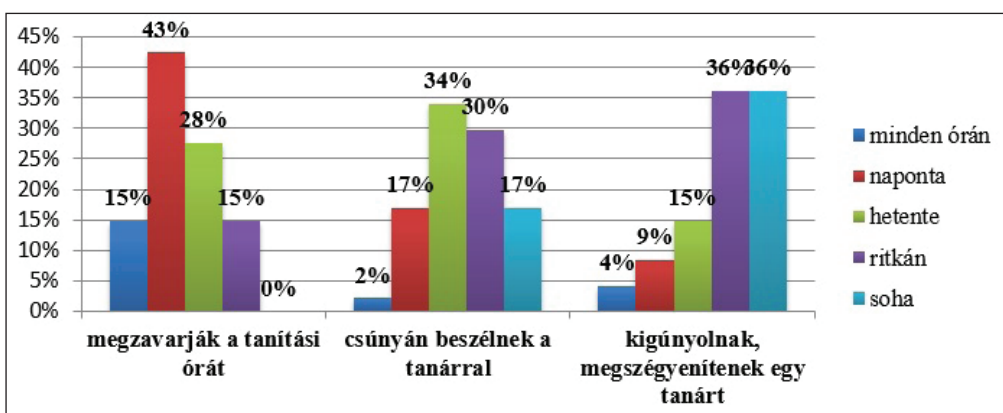
A kutatásom során elsősorban arra kérdeztem rá, hogy a diákok milyen gyakran érzékelik a tanulói fegyelemszegések három jellemző típusát a vizsgált két oktatási intézményben.

Összehasonlítva a két intézményt elmondható, hogy a tanulói fegyelemszegések közül a tanítási óra zavarása mindkét iskolában a leggyakrabban tapasztalt jelenség (1-2. ábra). A szakgimnáziumi diákok 15%-a, míg a gimnáziumi diákok 7%-a érzékeli minden órán a tanítási óra megzavarását. Mivel a válaszlehetőségek közül a minden órán a súlyosabb, és ebből a gimnáziumban kevesebb van (7%), így a gimnáziumi diákok válaszaiból a naponta válaszlehetőség

kicsivel magasabb százalékban emelkedik ki (56%), de ettől függetlenül a tanítási óra zavarását illetően a szakgimnáziumban rosszabb a helyzet. A tanárral való csúnya beszédet egyébként a gimnázium tanulójának csupán 20%-a, még a szakgimnáziumi diákok 53%-a tekinti gyakori jelenségnek. A tanár kigúnyolását, megszegyénítését a szakgimnázium diákjainak 28%-a, míg a gimnázium diákjainak 12%-a minősíti gyakorinak, ezzel szemben a diákok többsége mindkét iskola esetében ritkán vagy soha nem észleli. A gimnáziumi és a szakgimnáziumi pedagógusokkal készített interjúk alátámasztják, hogy a tanítási óra zavarása gyakori, viszont a tanárral való csúnya beszéd, a tanár kigúnyolása nem jellemző, bár a szakgimnázium diákjai esetenként kigúnyolják a tanárokat.



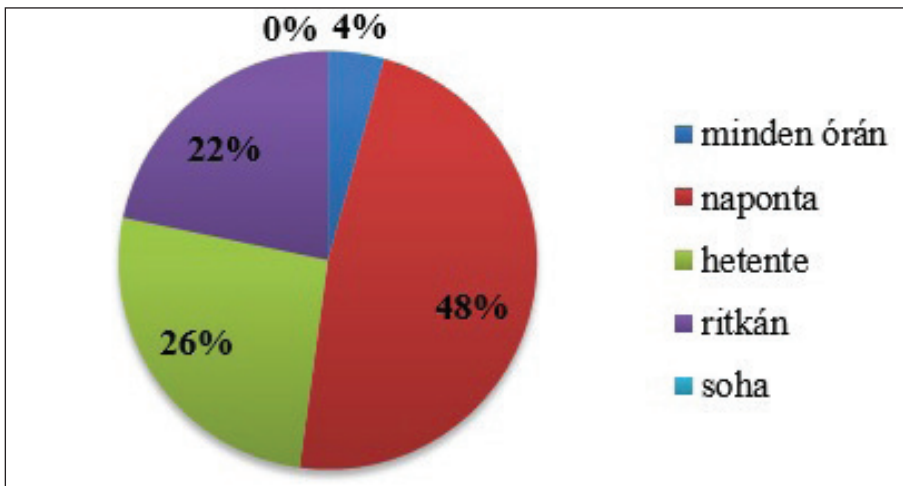
1. ábra: Tanulói fegyelemszegések gyakorisága a gimnáziumban



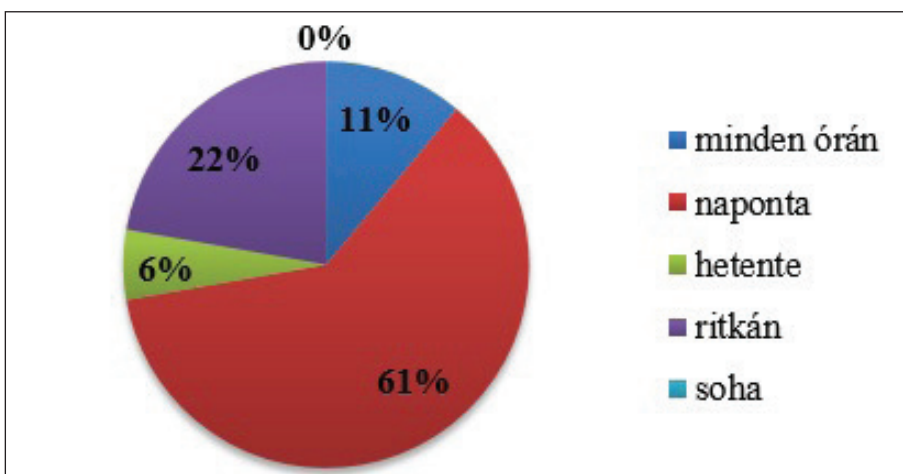
2. ábra: Tanulói fegyelemszegések gyakorisága a szakgimnáziumban

A kutatás elején azt feltételeztem, hogy a tizenegyedik évfolyamon gyakoribb jelenség a tanítási óra megzavarása, mint a kilencedik évfolyamon, ezért külön is megvizsgáltam és elemeztem ezt a konfliktustípust a gimnázium és a szakgimnázium kilencedik és tizenegyedik évfolyamán.

A gimnáziumban a kilencedikes diákok többsége (48%) úgy vélte, hogy a tanítási óra zavarása naponta előfordul, és a megkérdezett tizenegyedikes diákok többsége (61%) is arról számolt be, hogy minden nap zavarják a diákok a tanítási órát. Vagyis mindkét évfolyamon a legtöbb diák gyakorinak tartja ezt a fajta tanulói fegyvelemszegést, ugyanakkor a válaszok alapján a tizenegyedik osztályban gyakrabban fordul elő. (3. és 4. ábra)

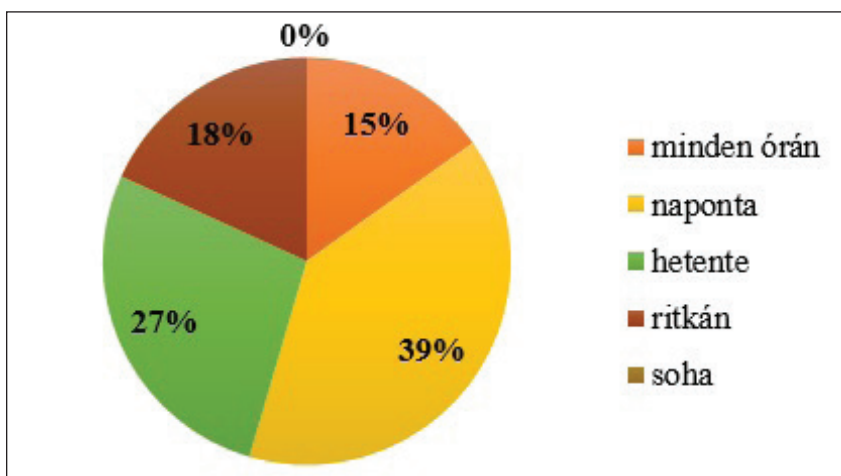


3. ábra: Tanítási óra zavarásának észlelése a gimnáziumi 9. osztályban

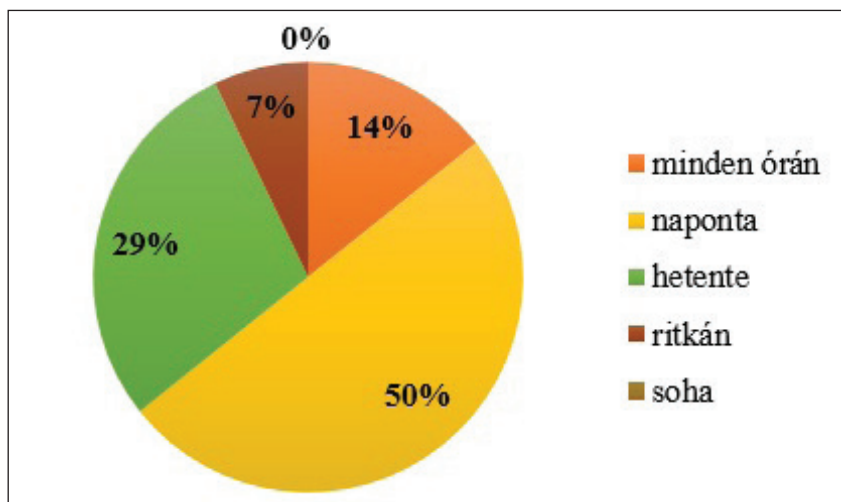


4. ábra: Tanítási óra zavarásának észlelése a gimnáziumi 11.osztályban

A szakgimnázium esetében a kilencedikes diákok többsége (39%) minden nap tapasztalja a tanítási óra megzavarását, míg tizenegyedik osztályban már 50%-uk. Ebben az esetben is mindkét évfolyamnál gyakori jelenségnek számít, viszont a tizenegyedikesek magasabb százalékban érzékelik, mint a kilencedikesek. (5. és 6. ábra) A tanítási óra zavarását a diákok mindkét iskola esetében a tizenegyedik évfolyamon gyakrabban észlelik, mint a kilencedik évfolyamon. A két intézményben tanító négy pedagógusból három azonban azt mondta, hogy kilencedik osztályban gyakrabban fordul elő a tanítási óra megzavarása, de már tizenegyedik osztályban ritkábban tapasztalják. Csupán egy pedagógus volt, aki egyetértett azzal a tanulói véleménnyel, hogy a tanítási óra zavarása gyakoribb jelenség a tizenegyedik osztályban, mint a kilencedikben.



5. ábra: Tanítási óra zavarásának észlelése a szakgimnáziumi 9. osztályban

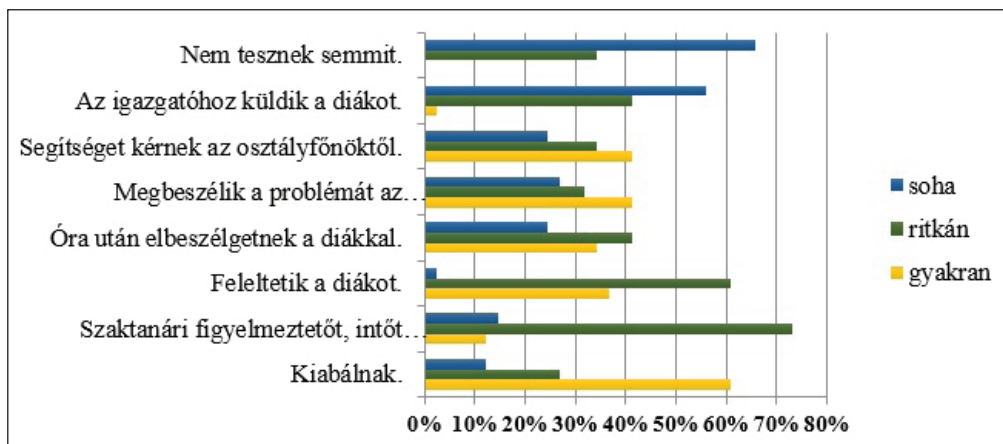


6. ábra: Tanítási óra zavarásának észlelése a szakgimnáziumi 11. osztályban

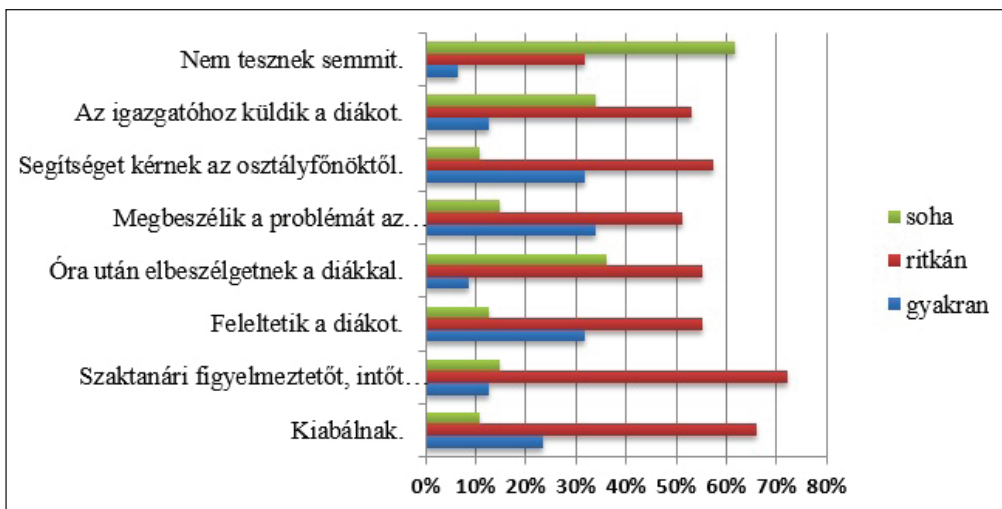
2. Tanórai konfliktusokra való pedagógusi reakciók a diákok szemszögéből

A következő kérdésben arról érdeklődtem, hogy a diákok tapasztalata szerint a tanárok hogyan kezelik a tanórán jelentkező konfliktusokat.

Összehasonlítva a két intézményt elmondható, hogy a gimnáziumban a diákok szerint a tanárok gyakran kiabálnak az ilyen típusú konfliktushelyzetben, míg a szakgimnáziumban ez nem jellemző. A gimnáziumban ritkán büntetnek a tanárok felettéssel vagy szaktanári figyelmeztetővel, intővel, és a szakgimnáziumban is ritkán fordulnak elő ezek a büntetési módok. Ugyanakkor mindkét iskolában gyakori, hogy megbeszélik a problémát az osztályban, vagy segítséget kérnek az osztályfőnöktől. Mind a két intézményre jellemző, hogy a tanárok mindig tesznek valamit, olyan soha nem fordul elő, hogy nem történik semmi (7. és 8. ábra). A gimnáziumban megkérdezett pedagógusok közül van, aki a csendet, illetve a felettetést használja fegyelmezési eszközként, de elmondásuk alapján van olyan tanár is az intézményben, aki megbeszéléssel, kiabálással, dolgozatírással próbálja a tanítási órán jelentkező konfliktusokat kezelni.



7. ábra: A gimnáziumi tanárok reagálása a tanórai konfliktusokra a diákok tapasztalata szerint



8. ábra: A szakgimnáziumi tanárok reagálása a tanórai konfliktusokra a diákok tapasztalata szerint

Érdekes részletekkel szolgálnak a pedagógusi interjúk is a témával kapcsolatban, ezért néhány részletet idézek a következőkben.

A gimnáziumi tanárok főként úgy nyilatkoztak, hogy a csendet vagy a feleltetést használják fegyverkezési eszközként.

„Abban az esetben, ha valaki zavarja a tanítási órát, akkor a leghatásosabb eszköznek a csendet tartom, mert ha tartom az órát és beszélek közben, de észreveszem, hogy a diákok nem ide figyelnek, mással vannak elfoglalva, akkor abbahagyom a beszédet, csendben maradok. A diákok pedig általában észreveszik magukat, de néhány esetben szükség van arra, hogy erőteljesebben rászóljak az illetőre, de kiabálni sose szoktam, mert nem tartom hatásosnak.” (gimnáziumi igazgató)

„Én személy szerint általában feleltetni, esetleg dolgozatot íratni szoktam velük, ami eddig hatásosnak bizonyult.”

„... szoktam hallani, amikor a folyosón megyek, hogy van, aki kiabál, míg más feleltet, dolgozatot írat, vagy esetleg megbeszéli a problémát. Ez szerintem függ a tanár személyiségétől.” (gimnáziumi tanár)

A szakgimnáziumban a megkérdezett pedagógusok közül szintén van olyan, aki a csendet alkalmazza, de ezen kívül a különültetés, megbeszélés, illetve az órai munka értékelése is elhangzott. Viszont vannak olyan pedagógusok, akik szaktanári figyelmeztetővel, kiabálással próbálják kezelni a tanórán jelentkező konfliktusokat.

Részletek a szakgimnáziumban készült pedagógusi interjúkból:

„Általában ha emelkedik a zajszint, akkor el szoktam csendesedni, és a diákok észreveszik magukat, egymást figyelmeztetik. Gyakran kell azonban az óra elején ültetést alkalmaznom, mert ilyenkor a hangosabb gyerekek beülnek a hátsó padba, én azonban beültetem őket az első padba.” (szakgimnáziumi tanár)

„Lehet csititgni, püsszegni, kiabálni, de annak semmi értelme. Az is módszer például, ha látjuk, hogy nagyon nem figyelnek a diákok, akkor leállunk beszélgetni egy tíz percet, és megbeszéljük mi a probléma, majd folytathatjuk.”

„Vannak olyan tanárok, akik szeretnek szaktanári figyelmeztetőket osztogatni, aminek azonban semmi értelme. Benne van a házirendben, hogy kollektív büntetést nem alkalmazhatnak a diákoknál, ennek ellenére sajnos biztosan van olyan tanár, aki ezt a fegyelmezési eszközt alkalmazza.” (szakgimnáziumi igazgató)

Összefoglalás

A kutatásom eredményeit nézve azt a következtetést lehet levonni, hogy mindkét iskolában a tanár–diák konfliktus kialakulása az esetek többségében a tanítási óra zavarásából adódik, így ezt a tanulói fegyelemszegést kellene megfékezni. Mindkét iskolában a tanárok konfliktuskezelési eljárásai között ugyanúgy megtalálhatók a tradicionális és az együttműködésen alapuló módszerek. A konfliktusok megoldása azonban a probléma megbeszélésében rejlik, hiszen a büntetések csak újabb konfliktusok kialakulásához vezethetnek. A tanítási óra megzavarását motiválással, csoportmunkával, érdekes tanórák tartásával lehetne elkerülni, amelyekkel fel tudják kelteni a serdülők figyelmét, ami kezdő és gyakorló tanároknak egyaránt nagy kihívást jelent. Fontos azonban a tanár–diák konfliktusok eredményes megoldása és számának csökkentése, hiszen sok értékes időt vesz el a tanítási órától, ráadásul negatív hatással van az iskolai légkörre is.

Irodalom

Birloni Szilvia – Sík Eszter (2013): *Iskolai konfliktusok: Az alternatív konfliktuskezelés keretrendszerének kialakítása*. Letöltés: 2020. 09. 23. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2013/05/AVP_keretrendszer.pdf

Cseh-Szombathy László (1995): A konfliktus fogalma. In: Vastagh Zoltán (szerk.): *Értékátadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában (Szöveggyűjtemény)*. JPTE, Pécs. 238–257.

Dögei Ilona (1995): Tizenévesek iskolai, illetve tanár-tanuló konfliktusai. In: Vastagh Zoltán (szerk.): *Értékátadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában (Szöveggyűjtemény)*. JPTE, Pécs. 258–277.

- Falus Iván (1996): A pedagógiai kutatás metodológiai kérdései. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Keraban Könyvkiadó, Budapest. 9–32.
- Gordon, Thomas (1990): *A tanári hatékonyság fejlesztése: a T. E. T módszer*. 2. változatlan kiadás, Gorzó Andrea (ford.). Gondolat Kiadó, Budapest.
- Györgyi Zoltán – Imre Anna (2012): Tanár-diák kapcsolatok – Tanár-diák konfliktusok. In: Györgyi Zoltán – Nikitscher Péter (szerk.): *Mindennapi ütközések Iskolai konfliktusok és kezelésük*. OFI, Budapest. 151–176.
- Horváth-Szabó Katalin (1999): Az iskolai konfliktusokról. In: Fehér Irén (szerk.): *Pedagógia és pszichológia (Szöveggyűjtemény)*. Comenius, Pécs. 57–81.
- Sági Matild – Szemerszki Marianna (2012): Az iskolai konfliktusmegoldási módok nevelő hatásai. In: Györgyi Zoltán – Nikitscher Péter (szerk.): *Mindennapi ütközések Iskolai konfliktusok és kezelésük*. OFI, Budapest. 75–121.
- Szekszárdi Ferencné (1987): *Konfliktusok az osztályban*. (Korszerű nevelés sorozat) Tankönyvkiadó, Budapest.
- Szekszárdi Júlia (1994a): A konfliktus fogalmának pedagógiai megközelítése. In: Szekszárdi Júlia (szerk.): *Konfliktuspedagógiai szöveggyűjtemény*. Veszprémi Egyetem, Veszprém. 17–21.